

Loving in the desired city; Adaptation of Plato thought in *Syposium* and Suhrawardi in *Fi Haqiqat al-Eshq*

Rouhollah Oshrieh¹ | Abbas Bakhshandeh Bali²

¹ Ph.D. of Urban Design and M.A. Student of Islamic Philosophy and Theology, University of Mazandaran, Iran. Email: r.oshrieh@yahoo.com

² Corresponding Author, Associate Professor of Islamic Studies Department, University of Mazandaran, Iran. Email: a.bakhshandehbali@umz.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received 20 November 2022

Received in revised form 8
March 2023

Accepted 17 March 2023

Published online 22 November
2023

Keywords:

Plato, Suhrawardi, the desired city, "*Syposium*", "*Fi Haqiqat al-Eshgh*", making love

ABSTRACT

Love is one of the few effective common topics in philosophy, art, mysticism. It can be believed that the greatest Greek philosopher who spoke extensively about love is Plato. His view had a direct impact not only on the philosophy of the Western world, but also on Islamic philosophy. In Islamic philosophy, love also plays a central role in Suhrawardi's works. They have also given an epistemological role to love. Another importance of this topic is that love has been introduced and played a role in the religion and thought of the West and the East by both philosophers., Both philosophers have presented an ideal city that cannot be imagined and understood correctly without understanding concepts such as love. On the other hand, a significant part of the current love affairs has taken a deviant path and caused a great distance between the current cities and the desired city in terms of human dignity, which requires the presentation of a correct model. Present research with a descriptive-analytical method aims to clarify what Plato and Suhrawardi thought about love, how they thought, what conclusions they made, and what lovemaking is like in their ideal city, and what are the commonalities and differences?

Cite this article: Oshrieh, R. & Bakhshandeh Bali, A. (2023). Loving in the desired city; Adaptation of Plato's thought in *Syposium* and Suhrawardi in *Fi Haqiqat al-Eshq*. *Journal of Philosophical Investigations*, 17(44), 618-633. <http://doi.org/10.22034/JPIUT.2023.54182.3409>

© The Author(s).

<http://doi.org/10.22034/JPIUT.2023.54182.3409>

Publisher: University of Tabriz.

Extended Abstract

"Love" is widely used in philosophy, literature and art and has a wide meaning. However, love is defined as extreme liking, infatuation, infatuation, pleasure, love and friendship. On the other hand, the Greek word philo, which means to love, was used in plural since Homer's time. Compound words beginning with philo showed the state of someone whose pleasure was to devote himself to something. For example, Philothymia means intense interest in gaining respect. So, philosophy means intense interest in acquiring wisdom.

Plato considers love as a means to achieve beauty. So, love in itself is not the ideal of his opinion, but it is its instrumental property that should be taken into consideration by the higher souls. From this point of view, anyone who has an instrumental view of love thinks in a platonic way, and Sohrawardi also believes that: "You should know that the truth of pleasure and pain is that the pleasure is receiving mild things and the pain is receiving bad things."

In the definition of love, Plato says: "Love is a great spirit and, like all spirits, it is a mediator between divinity and mortal man." In his opinion, love has a hierarchy and the lowest level is physical love. It is love that provides the necessary driving force for the exaltation of the soul. The lover is first attracted by the physical beauty, then he is drawn towards the beauty of the mind and soul of the beloved, and after that, he reaches the vision of true beauty, which is the absolute truth. Love is infatuation with beauty; He is needy, disheveled, homeless, barefoot, a philosopher, a delusional magician. He is fond of beauty and always seeks knowledge; He is between knowledge and ignorance. However, the concept of love is as follows: "Any effort to achieve goodness and happiness, which is the highest goal of every human being; But only those who are in love are those who seek goodness.

Using Quranic teachings, Sohrawardi spread this emergence of love to the human world and believes that the gardener of existence plants a seed in the garden of existence, which is the human soul. The human soul has started its growth and gradually turns into a beautiful tree called "Tayeba Tree". Love grows from the corner of this tree and wraps itself around it. The more the twist of love grows, the shadow of this tree, which is the earthly body, becomes weaker until it becomes completely weak and the single soul remains, which is the tree of goodness. At this time, the real human tree gets the merit to enter the divine garden. The condition for love to enter any city is that a sacrifice is made with the blessing of his arrival, and that sacrifice is nothing but a cow, which is the soul. The love that Sohrawardi refers to is not blind, but love needs a ladder to appear, the first and second steps of which are knowledge and love. He orders those who intend to have true love to prepare themselves for that position and to know the homes and ranks of lovers. At the end of this section, he mentions a poem in which the seeker of love, moving away from virtual love and reaching real love, will reach the service of a master who will learn his next duties from him.

It can be said that Plato starts love and making love from the physical body so that it becomes understandable for humans and then he deals with its higher affairs. But Sohrawardi takes love for granted, so he starts from the highest position and engages in the description up to his level of

---

knowledge. Finally, it can be concluded that there are many commonalities between Sohrawardi's and Plato's thoughts about love and making love in their desired city. Their ideal city has similarities and differences as follows. The similarities of their love are:

- Both of them have a hierarchy for love.
- Love is the mediator between man and God.
- Love is looking for goodness.
- Love means need.
- Beloved has a human symbol. In Plato's thought, Dion and in Sohrawardi, Yusuf is the embodiment of the earthly lover.
- Love is full from the physical world to the single world.
- Love is the power of movement.

The members of the current society can also consider the importance of love in the society according to the issues mentioned in the issue of love, according to their individual-social attitudes and approach, both in the social and personal aspects. It starts from self-love and reaches the love of the same kind, and you can even go beyond it and reach the genuine love and knowledge of God to the extent of individual ability. So, friendship in the society and city is important for all citizens, especially for young people, and it is love that can open the way for people, but in the meantime, attention should be paid to the personal characteristics of the individual. As stated, love is the youngest of the gods in Plato's view, and in Sohrawardi's view, it has a very noble rank, so it is both the category of youth in terms of love and the same type of all people in society in terms of companionship with reason. After all, it is inseparable from the society and it must be used to achieve the desired society. Finally, the place of love is great and being with him leads to individual and collective excellence.

عشق‌ورزی در شهر مطلوب؛ تطبیق اندیشه افلاطون در ضیافت و سهروردی در فی حقیقه العشق

روح‌اله عشریه^۱ | عباس بخشنده بالی^۲ ✉

^۱ دکتری شهرسازی و دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه مازندران، ایران. رایانامه: r.oshrieh@yahoo.com

^۲ (نویسنده مسئول)، دانشیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه مازندران، ایران. رایانامه: a.bakhshandehbali@umz.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۲۹</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۲/۱۷</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۲</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۹/۰۱</p> <p>کلیدواژه‌ها: افلاطون، سهروردی، شهر مطلوب، ضیافت، فی حقیقه العشق، عشق‌ورزی.</p>	<p>عشق از معدود مباحث مشترک موثر در فلسفه، هنر، عرفان می‌باشد. می‌توان باور داشت بزرگ‌ترین فیلسوف یونان که به جد و وسیع در مورد عشق سخن گفت افلاطون است. نگاه او نه تنها بر فلسفه جهان غرب، بلکه بر فلسفه اسلامی نیز تأثیر مستقیم نهاد. در فلسفه اسلامی نیز عشق، در آثار سهروردی نقش محوری دارد. آنها نقش معرفت‌شناسانه نیز به عشق داده‌اند. اهمیت دیگر این موضوع از این وجه است که عشق در دین و اندیشه غرب و شرق توسط هر دو فیلسوف بسیار وارد گشته و ایفای نقش نموده است. هر دو فیلسوف شهر مطلوبی ارائه نموده‌اند که بدون درک مفاهیمی نظیر عشق، قابل تصور و درک درست نیستند. از سویی دیگر، بخش قابل توجهی از عشق‌ورزی‌های کنونی مسیری انحرافی سپری نموده و موجب فاصله زیاد شهرهای کنونی و شهر مطلوب در منزلت انسان شده که ارائه الگویی صحیح را می‌طلبد. پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی بر آن است تا روشن نماید افلاطون و سهروردی در مبحث عشق به چه می‌اندیشیدند، چگونه می‌اندیشیدند، چه نتیجه می‌گیرند و عشق‌ورزی در شهر مطلوب آنان چگونه است و چه اشتراکات و تفاوت‌هایی دارد؟</p>

استناد: عشریه، روح‌اله و بخشنده بالی، عباس. (۱۴۰۲). عشق‌ورزی در شهر مطلوب؛ تطبیق اندیشه افلاطون در ضیافت و سهروردی در فی حقیقه العشق. پژوهش‌های فلسفی، ۱۷(۴۴)، ۶۱۸-۶۳۳. <http://doi.org/10.22034/JPIUT.2023.54182.3409>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

مقدمه

واژه عشق در فلسفه، ادبیات و هنر بسیار پرکاربرد است و معنایی وسیع دارد. در لغت عشق، به شدت دوست داشتن، شیفتگی، دلدادگی، لذت، کیف و دوستی بیش از حد تعریف شده (معین، ۱۳۷۸، ج ۲، ۱۶۲۳). از سویی، واژه یونانی فیلو به معنای دوست داشتن، از زمان هومر به صورت مضاف به کار می‌رفت، واژه‌های مرکبی که با فیلو شروع می‌شدند، حالت کسی را نشان می‌داد، که لذت او این بود که خود را وقف امری کند. مثلاً فیلو تیمیا یعنی علاقه شدید به کسب احترام. پس فیلوسوفیا به معنی علاقه شدید به کسب حکمت است (هادوت، ۲۰۰۲، ۱۶).

عشق در فلسفه افلاطون نقش محوری دارد تا آنجا که واژه «عشق افلاطونی» همچون ضرب‌المثل در نزد عامه رواج یافته است. او در جای جای آثار خود از زبان سقراط مطالبی را پیرامون عشق بیان نموده است؛ برای مثال در جایی گفته است که «من بارها گفته‌ام که جز عشق هنری ندارم» (کوپر، ۱۹۹۷، ۱۷۷). این نکته بسیار مهمی است که نشان می‌دهد عشق در نگاه او نقش محوری دارد و بدون آن، فلسفه او مفهوم و معنایی ندارد. در جای جای رسائل او از عشق با معانی و درجات مختلف سخن به میان آمده. در فایدروس معتقد است:

وقتی خواهش غریزی که از خود بیگانه است به اعتقادی که راجع به نیکی داریم فایق آید و این خواهش مربوط به درک و تملک زیبایی جسمی و لذت بردن از آن باشد و از شهوت نیرو گیرد عشق نامیده می‌شود (افلاطون، ۱۳۶۷، ۱۲۲).

از نظر افلاطون منشاء عشق، «زیبایی» است؛ اما نه زیبایی وجدانی بلکه زیبایی فقدان؛ یعنی عشق به ما یادآوری می‌کند که فاقد زیبایی هستیم و باید به دنبال آن باشیم. عشق ما را به سوی زیبایی نداشتنه‌مان می‌کشاند تا به دستش آوریم. بنابراین، افلاطون عشق را وسیله‌ای برای رسیدن به زیبایی می‌داند. پس عشق فی حد ذاته مطمح نظر او نیست، بلکه خاصیت ابزاری آن است که باید مورد توجه نفوس عالی قرار بگیرد. از این نظر هر که به عشق نگاه آلی و ابزاری دارد به گونه‌ای افلاطونی می‌اندیشد (کلهر و میرزائی، ۱۳۹۷، ۵)؛ یعنی عشق در فلسفه افلاطونی صرفاً امری معرفتی است (اعوانی، ۱۳۸۲، ۶۷). باید دانست که نماد عشق افلاطون، جوانی به نام دیون است (گمپرس، ۱۳۷۵، ج ۲، ۹۳۸). از سویی، عشق به عنوان روش اصیل و معتبری برای وصول به معرفت آشکار می‌شود (میر، ۱۳۸۳، ۷۷). افلاطون عشق را خاستگاه فلسفه می‌داند و مقصد فلسفه در نظر او، شناسایی ذات هستی است به طوری که بتوان آن را به خود و دیگران فهماند (هومن، ۱۳۴۸، ۲۲) و در نهایت معتقد است: «هر که را دست عشق نسوده است، راهش در ظلمات است» (دورانت، ۱۳۹۱، ۱۳۱).

در تدوین فلسفه اسلامی نیز، عشق زیبایی و نسبت این دو امر، یکی از اصول اساسی می‌باشد. در میان متقدمان فلسفه اسلامی، ابن‌سینا نیز در مورد عشق، انواع قائل است و در این باب سخن رانده و در جایی بیان داشته است: «عشق از ادراک زیبایی به وجود می‌آید» (ابن‌سینا، ۱۳۶۰، ۱۰۳). سهروردی معتقد است: «بباید دانستن که حقیقت لذت و الم آن است که لذت دریافتن چیزهای ملایم است و الم دریافتن چیزهای منافی» (سهروردی، ۱۳۸۰، ج ۳، ۴۳۲-۴۳۳)؛ اما شاه بیت اندیشه او در باب عشق و عشق‌ورزی که صراحت

دارد و در قالب داستان نیست در حکمه/الاشراق می‌باشد که چنین آمده: «کل وجود از محبت و قهر انتظام یافته» (سهروردی، ۱۳۸۰، ج ۲، ۱۳۷). در پرتونامه نیز معتقد است: «حرکات افلاک از بهر معشوقی و مطلوبی است که نه جسم است و نه نفس. پس آن نفس که فلک را می‌جنباند از بهر عشق عقل می‌جنباند» (سهروردی، ۱۳۸۰، ج ۳، ۵۰).

شارحان سهروردی نیز در تعریف عشق، تعاریفی ارائه داده‌اند که در روشن شدن این معنا یاری رسان‌اند. یثربی معتقد است: «عشق مانند زیبایی، مفهومش از مفاهیم بسیار روشن و بدیهی و بی‌نیاز از تعریف است؛ اما درک حقیقت آن، آن هم به وسیله تجزیه و تحلیل های فلسفی و حدود و رسوم منطقی بسیار مشکل و دشوار است. عشق یک مفهوم مشکک و دارای وسعت و کلیت و عموم و شمول است» (یثربی، ۱۳۷۷، ۳۳۱). از سوی دیگر ابراهیمی دینانی نیز بر آن است: «سهروردی لذت های حسی را صنم و سایه‌ای از لذت های عقلی می‌داند (ابراهیمی دینانی، ۱۳۸۸، ۵۸۱). سرانجام پورنامداریان نیز بیان داشته است: «در نظر سهروردی عشق وسیله‌رهایی از این جهان کبیر و جهان صغیر (جهان جسم و دورن انسان) می‌باشد» (پورنامداریان، ۱۳۹۳، ۳۰۵).

پرسی و فرضیه تحقیق

آیا با وجود فاصله تاریخی طولانی میان این دو اندیشمند، ارتباط و انطباقی میان آنها دیده می‌شود؟ علاوه بر پرسش اصلی، هدف کاربردی پژوهش حاضر این مسئله است که با فرض وجود ارتباط و انطباق، آیا می‌توان در زندگی روزمره کنونی، در جهت ارتقاء کیفیت زندگی آحاد جامعه در مسئله شناخت عشق حقیقی از این مقایسه بهره جست و این استفاده به چه نحو خواهد بود؟ فرض در این پژوهش بر این است که می‌توان نقاط مشترکی از جهت عشق‌ورزی در شهر مطلوب افلاطون و سهروردی یافت. روش این پژوهش واکاوی و تحلیل آراء جهت انطباق احتمالی رویکرد عشق‌ورزی در شهر مطلوب افلاطون و سهروردی می‌باشد که بصورت توصیفی، تحلیلی و تطبیقی است؛ لذا سعی شده به یک نسخه از آثار اکتفا نشود و نسخ متفاوت، مقابل هم قرار گرفته‌اند چه در ترجمه به انگلیسی و چه فارسی در آثار افلاطون و چه به لحاظ سبق و قدم در اثر سهروردی.

پیشینه تحقیق

سودجانی و بیات در سال ۱۳۹۹ در مقاله‌ای پژوهشی تحت عنوان «ارزیابی تجربه زیبایی در افلاطون به مثابه تجربه‌ای مینوی با تکیه بر دیدگاه رودلف اتو» به بررسی امر زیبایی و عشق از دیدگاه این دو اندیشمند پرداخته‌اند و عشق را امری مینویی در نگاه آنها دانسته‌اند. هادی، کریق و حسینی بهشتی به سال ۱۳۹۸ طی مقاله‌ای پژوهشی با عنوان «مبانی معرفت‌شناختی عشق از دیدگاه افلاطون و مولوی» با تکیه بر محاورات صیافت، فایدروس، تئای تتوس و دیوان شمس به تطبیق نظرات آنان پرداختند و معتقدند که طبق دیدگاه افلاطون و ملاحظاتی عاشقانه مولوی، عشق به عنوان یک منبع عقل الهی، مدرک کل شمرده می‌شود. کلهر و میرزایی در سال ۱۳۹۷ در پژوهشی با عنوان «تفاوت عشق‌شناسی سینوی و افلاطونی» به این موضوع پرداخته‌اند و نتیجه گرفته‌اند که عشق افلاطونی نیازمند زیبایی و کمالات معشوق است و عشق او وجه انسانی دارد؛ اما از منظر ابن‌سینا عشق از احاطه علم به زیبایی به وجود می‌آید پس وصف باری تعالی است. باقرشاهی مقاله‌ای پژوهشی در سال ۱۳۹۶ با عنوان «بازتاب عشق افلاطونی در جهان مسیحیت» به چاپ رساند و در آن چنین نتیجه گرفت که در جهان مسیحیت دو رویکرد به عشق وجود دارد که یکی مستقیم تحت تاثیر افلاطون است و چنین پنداشته

می‌شود که نظر او با مسیحیت تضادی ندارد و نگاه دوم دقیقاً در مقابل آن است و افلاطون را در برابر آیین مسیحیت قرار می‌دهد. قراملکی و رحمانی به سال ۱۳۹۵ طی مقاله‌ای با عنوان «هویت سلوکی فلسفه: مقایسه افلاطون و سهروردی» به بررسی سلوک فلسفی این دو فیلسوف پرداخته‌اند و نتیجه گرفته‌اند نگاه آنان به فلسفه، فرایند محور بوده و برای سلوک، مراتبی در نظر گرفته‌اند ولو اینکه این مرتبه‌ها در اندیشه هر کدام متفاوت است.

همان‌طور که مشاهده می‌شود تاکنون، پژوهشی مستقل به بررسی عشق‌ورزی در شهر مطلوب افلاطون و سهروردی با بررسی تطبیق *ضیافت افلاطون* و *حقیقه‌العشق سهروردی* صورت نپذیرفته و این مسئله از این جهت دارای اهمیت می‌باشد که این حکیمان در اندیشه پس از خود تأثیری بس شگرف نهاده‌اند.

۱. عشق‌ورزی در رساله *ضیافت*

بیشترین تفصیل افلاطون از عشق، در رساله *ضیافت* (مهمانی) می‌باشد؛ این رساله مربوط به دوره میانی آثار اوست (مگی، ۱۳۹۰، ۲۷). کاپلستون نیز این رساله را اصیل می‌داند و معتقد است در دوره کمال فکری و فلسفی افلاطون، پیش از سالخوردگی او نگاشته گشته است (کاپلستون، ۱۳۹۱، ج ۱، ۱۶۹). یکی از شناخته شده‌ترین متون در مورد ماهیت عشق، *ضیافت افلاطون* می‌باشد که موضوعش، تحلیلی از اروس یا عشق است (باتاچاریان، ۲۰۱۷، ۶۸). عنوان متن به چیزی اشاره دارد که اساساً یک مهمانی خاص با سرو مشروب برای مردان بود. در داستان افلاطون، تعدادی از مردان طبقه مرفه یونانی در سال ۴۱۶ قبل از میلاد برای یک مهمانی گرد هم می‌آیند و تصمیم می‌گیرند عشق و به طور خاص اروس را ستایش کنند، یعنی به نوبت در مورد شگفتی‌های عشق و اینکه چگونه چیز است، صحبت کنند سخنرانی کنند. مردان متعلق به این طبقه زندگی راحتی داشتند. آنها مجبور نبودند برای امرار معاش کار کنند و از نظر مالی تأمین بودند. در نتیجه، آنها به قلمروهای رفیع خرد و دانش ارزش می‌دادند و هدفشان این بود که خود را در عمل به کمال برسانند و جاه‌طلبی‌های مادی را تحقیر کنند (اورین، ۲۰۱۸، ۸۶). از پنج سخنران مهمانی، سخنرانی اریستوفان نمایشنامه‌نویس بزرگ شاید محبوب‌ترین و تأثیرگذارترین در طول سال‌ها و مطابق با خواسته‌های عاشقانه مردم بود. با این حال، افلاطون افتخار توضیح نظریه عشق خود را به سقراط، یا به طور دقیق‌تر به کاهنی به نام دیوتیما، که گفته می‌شود سقراط در گذشته ملاقات کرده و اسرار عشق را به او گفته است، می‌دهد. اریستوفان از طریق افسانه‌ای رنگارنگ توضیح داده بود که عشق جستجوی ما برای تغییر گذشته است، بخشی از ما که ما را دوباره کامل می‌کند. عشق درمانی است برای زخمی که خدایان بر ما وارد کرده‌اند، خدایان ما را به جزای تکبر ما به دو نیم کردند. از آن زمان‌های اولیه، هر یک از ما فقط نیمی از خودمان است که بی‌وقفه در جستجوی تکمیل است (امیر، ۲۰۰۱، ۷). در اینجا است که از مراحل شناخت زیبایی صحبت می‌شود و از زیبایی واقع در یک جسم شروع شده و در نهایت به دریافت مثال زیبایی ختم می‌گردد.

افلاطون عشق را یک الهه نمی‌داند به این دلیل که فاقد هرگونه زیبایی و خوبی است. او عشق را واسطه‌ای میان دو مرحله زیبایی و زشتی و خواهان خیر و زیبایی می‌داند؛ واسطه‌ای میان خدایان و نوع بشر (افلاطون، ۱۳۸۶، ۲۳۹). افلاطون در تعریف عشق می‌گوید: «عشق روحی بزرگ است و مانند تمامی ارواح واسطه‌ای است بین الوهیت و انسان فانی» (باتاچاریان، ۱۹۷۸، ۱۶). در نظر او عشق

دارای سلسله مراتب است و پائین‌ترین مرتبه آن، عشق جسمانیست. این عشق است که نیروی محرکه لازم را برای تعالی روح فراهم می‌سازد. عاشق ابتدا مجذوب زیبایی جسمانی می‌شود، سپس به سمت زیبایی ذهن و روح معشوق کشیده می‌شود و پس از آن، به رؤیت زیبایی حقیقی که همانا حقیقت مطلق است، نایل می‌آید (بالدوین، ۱۹۹۶، ۱۰). افلاطون می‌گوید: «سالک نوسفر عشق به زیبایی یک جسم عاشق خواهد شد؛ طوری که علاقه و عاطفه وی ممکن است گفتگو و مرادۀ پاک بی‌آلایش را زنده سازد (بورمان، ۱۳۹۳، ۱۱۴). آنچه در رساله صیافت رخ می‌دهد در خود توجه دقیق می‌باشد زیرا از سویی نکات از زبان افراد مختلف طرح می‌گردد و دیگر اینکه این نکات گاهی در حد اشاره می‌باشد. اولین نکته در باب عشق در این رساله این چنین طرح می‌شود که سقراط می‌گوید: «جز عشق هنری ندارد و عشق را یک خدا معرفی می‌کند» (افلاطون، ۱۳۸۰، ج ۱، ۴۰۰). در ادامه چنین تبیین می‌شود که عشق، پیش از سایر خدایان توسط الهه آفرینش جهان خلق شد؛ او کهن‌ترین خدایان است و سرچشمه والاترین نعمت هاست (افلاطون، ۱۳۸۰، ج ۱، ۴۰۱). آنچه افلاطون از زبان سقراط می‌گوید در خور توجه است. او ابتدا به تعریف چستی عشق مبادرت می‌ورزد و می‌گوید عشق به امور زیبا تعلق دارد نه به زشتی. از سویی عشق یعنی نیاز و نه تملک (افلاطون، ۱۳۸۰، ج ۱، ۴۲۴). اروس نه خوب است و نه بد و نه زشت است و نه زیبا بلکه میان اینهاست. او خدا نیست و فانی هم نیست بلکه میان آنهاست یعنی دمون که دعاهای آدمیان را نزد خدایان می‌برد (افلاطون، ۱۳۸۰، ج ۱، ۴۲۶). اعمال فی نفسه نه درست است و نه نادرست، بلکه به نحوه اجرای آنها بستگی دارد؛ لذا راضی کردن معشوق نه یک کار شرم آور تلقی می‌شود و نه رفتار بردگی میدان، تا زمانی که به شیوه صحیح انجام شود (هال، ۲۰۱۶، ۱۲). عشق، شیفته زیبایی است؛ او نیازمند، ژولیده، بی‌خانمان، پای برهنه، فیلسوف، جادوگر مغلظه‌کار است (هال، ۲۰۱۶، ۴۲۷). او دلباخته زیبایی است و دائماً به دنبال دانش؛ او میان دانایی و نادانی است (هال، ۲۰۱۶، ۴۲۸). با این حال مفهوم عشق این چنین است: «هرگونه کوششی برای رسیدن به خوبی و نیک‌بختی که این والاترین هدف هر انسان است؛ اما تنها کسانی عاشق اند که به دنبال نیکی‌اند» (هال، ۲۰۱۶، ۴۳۰).

در تقسیم اول، او عشق را دو قسم می‌داند: عشق جسمانی و عشق روحانی (هال، ۲۰۱۶، ۴۳۱). مرتبه اول از عشق جسمانی از یک فرد آغاز می‌شود. در این گونه عشق، مرد مسن‌تر، جوانی را تعقیب می‌کند که به دلیل زیبایی ظاهری و استعداد بالقوه‌اش برای فضیلت انتخاب شده بود (فریپر، ۲۰۱۷، ۲۳). اشاره در این قسمت به این امر است که عاشق بودن، تأیید یک رابطه متقابل بین عاشق و معشوق است (سلیمان، ۲۰۰۹، ۸۰)؛ اما دل بستن به تن معشوق، زشت است و آتش این عشق همین که تن معشوق پرمردگی آغازد خاموش می‌شود. این پیوند زمانی پسندیده است که مقصود از آن، کسب کمال و بینش سایر فضائل باشد (گمپرس، ۱۹۹۷، ج ۲، ۱۳۷۵). مرتبه دوم از عشق زمینی، عشق به همه تن هاست. پس از این است که چشمش به زیبایی‌های روح باز می‌گردد که بسی برتر است از زیبایی‌های جسمانی. اولین مرتبه عشق روحانی، جستجوی اندیشه است. عشق به هنر و دانش، دومین مرتبه عشق روحانی است (گمپرس، ۱۹۹۷، ج ۲، ۴۳۵). مرتبه بعدی، عشق به اخلاق، آداب و سنن و قوانین است (گمپرس، ۱۹۹۷، ج ۲، ۴۳۵). مرتبه بعدی عشقی است که طبیعتش با سایر عشق‌ها متفاوت است و آن، زیبایی خاص است؛ همان زیبایی که تمام کوشش‌ها برای رسیدن به آن است یعنی عشق به زیبایی سرمدی که ثابت است و پایدار (گمپرس، ۱۹۹۷، ج ۲، ۴۳۶)؛ اما برای رسیدن به این مرتبه باید از عشق زمینی آغاز کرد.

در حقیقت باید گفت که در این نظام، سلسله مراتب کاملا مشهود است. او تحقق عشق حقیقی در انسان را در گرو پیمودن مراحل می‌داند که این مراحل نشان دهنده مراتب مختلف زیبایی است. در وهله نخست، فرد دل به یک انسان زیبا رو می‌بندد و ثمره عشق او افکار خوب و زیباست. سپس پی می‌برد زیبایی یک جسم مانند زیبایی جسم دیگر است؛ زیرا زیبایی در هر اندامی که باشد، در اصل یکی است. بنابراین، در مرحله دوم عاشق زیبایی مطلق جسم می‌گردد. زمانی که درک کرد زیبایی نفس برتر از زیبایی جسمانی است، وارد مرحله سوم، یعنی جستجوی عشق به مثابه امر غیرمادی می‌باشد. در مرحله چهارم، به قوانین و آداب و سنن عشق می‌ورزد. در مرحله پنجم، عشق به دانش‌ها پیدا می‌کند و زیبایی را در آنها می‌یابد. در این مرحله، همچون غلامی زرخرید کوتاه بین نخواهد بود (افلاطون، ۱۳۸۶، ۲۵۰). مرحله ششم، آخرین و والاترین مرحله عشق است؛ یعنی عشق به زیبایی مطلق و درک این زیبایی. در این مرحله، او «از زیبایی مفاهیم به مفهوم زیبایی مطلق» می‌رسد. برای نیل به آخرین مرحله عشق باید مراحل دیگر را به عنوان پله و گذرگاه‌هایی قرار داد و از عشق به زیبارویان آغاز کرد تا سرانجام بتوان ذات زیبایی مطلق را درک کرد. بنابراین، در صعود به این مرحله نباید در هیچ یک از مراحل قبلی توقف کرد (علمی سولا و محمدیه، ۱۳۹۱، ۶).

۲. عشق‌ورزی در رساله فی حقیقه العشق

سهروردی به این نکته اشاره می‌کند که واژه عشق از «عشقه» گرفته شده است. عشقه نام گیاهی بسیار کم برگ و دارای شاخه‌های خیلی قوی می‌باشد. هنگامی که این گیاه به بدنه درختی می‌پیچد به مرور زمان درخت را خشک کرده و از بین می‌برد (دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۴، ۲۷۰). وی با استفاده از تعالیم قرآنی همین ظهور عشق را به جهان آدمی سرایت داده و اعتقاد دارد باغبان هستی در باغ هستی دانه‌ای می‌کارد که همان روح آدمی است. روح آدمی رشد خود را آغاز کرده و کم کم به درختی زیبا به نام «شجره طیبه» تبدیل می‌شود. از گوشه این درخت عشق سر برآورده و خود را به دور آن می‌پیچاند. هر چه پیچ عشق زیادتر می‌شود، سایه این درخت که همان بدن خاکی است، ضعیف‌تر می‌شود تا جایی که کاملا ضعیف شده و روح مجرد که همان شجره طیبه می‌باشد باقی می‌ماند. در این هنگام درخت واقعی انسان شایستگی ورود به باغ الهی را به دست می‌آورد (سهروردی، ۱۳۸۰، ج ۳، ۲۸۹-۲۸۷). سهروردی عشق را عمل صالح دانسته و راه رسیدن به چنین مقامی را در از بین بردن نفس اماره می‌داند. وی نفس را به گاوی شبیه می‌داند که با اعضایی نظیر حرص، آرزو، و غیر اینها خرابی‌هایی در شهر به وجود می‌آورد.

شرط وارد شدن عشق به هر شهری این است که به برکت ورود او قربانی صورت گیرد و آن قربانی چیزی نیست مگر گاوی که همان نفس است. عشقی که سهروردی به آن اشاره می‌کند کورکورانه نبوده بلکه عشق برای پدید آمدن به نردبانی نیاز دارد که پله‌های اول و دوم آن را معرفت و محبت تشکیل می‌دهند (سهروردی، ۱۳۸۰، ج ۳، ۲۹۱-۲۸۹). برای رسیدن به پله نهایی نردبان که همان عشق است باید به خداوند، جهان هستی، خویشتن و ارتباط هر یک از این سه به یکدیگر شناخت واقعی به دست آورد. اگر این شناخت

واقعی باشد، حق تعالی و عوالم ماوراء در قلب آدمی پدید آمده و وارد دنیای عشق واقعی می‌شود. آدمی با ورود به این جهان در جرگه عاشقان حقیقی قرار گرفته و معجزه عشق از جهانی زیبا رونمایی می‌کند.

سهروردی معتقد است رابطه میان موجودات یک طرفه نبوده بلکه در هر یک از موجودات نسبت به یکدیگر علاقه ای وجود دارد که می‌توان آن را «اشراق» و «مشاهده» نامید که بیانگر عشق میان آنها می‌باشد. اشراق به این معنی است که با احاطه نور برتر نور دیگری پدید آمده و همین طور ادامه می‌یابد که می‌توان آن را «قهر» هم نامید. در طرف مقابل، هر یک از نورهای پایین به نورهای بالاتر از خود عشق ورزیده و فیض را طلب می‌کنند که از این طلب، نوری دیگر شکل می‌گیرد که به این عملکرد «مشاهده» اطلاق می‌شود.

وی در بخشی از کتاب *فی حقیقه العشق* به داستان شکل‌گیری عشق اشاره کرده و به نمونه آشکار آن در داستان عشق یوسف و زلیخا می‌پردازد. وی معتقد است اول مخلوق خداوند، عقل بود که دارای سه صفت است: حُسن، عشق و حزن (سهروردی، ۱۳۸۰، ج ۳، ۲۶۸). در رساله تمثیلی «فی حقیقه العشق» پس از صادر اول (عقل اول)، سه آفریده حسن یا نیکویی، عشق یا مهر و حزن یا اندوه را قرار می‌گیرند که همه از همین عقل اول پدید آمده‌اند؛ به این نحو که علم و تعقل عقل اول در مورد خداوند سبب پیدایش حُسن می‌شود و حسن مبدأ عالم روحانی. عشق و حزن نیز دو فرشته مقرب دیگراند که مبدأ عالم محسوس و مادی می‌شوند (پورنامداریان، ۱۳۹۲، ۲۹۰). عشق چیست و در این مرحله چگونه ظاهر می‌شود؟ عشق راه وصول به حسن است و حزن زمینه ساز حضور عشق، و بدین سان این سه گانه اشراقی شکل می‌گیرد (کمالی‌زاده، ۱۳۸۹، ۱۰).

این سه برادرند، حُسن برادر بزرگتر، عشق برادر میانی و حزن برادر کوچک‌تر. حسن به خود نگریست و هزار ملک مقرب پدید آمد؛ حزن با عشق آمیخت و آسمان و زمین پیدا شد (سهروردی، ۱۳۸۰، ج ۳، ۲۶۹). محبت چون به غایت رسد آن را عشق خوانند و گویند که «العشق محبه مفرطه». عشق خاص‌تر از محبت؛ زیرا که هر عشقی محبت است؛ اما هر محبتی عشق نیست (سهروردی، ۱۳۸۷، ۱۳). حسن روی به شهرستان وجود آدم نهاد و در پی او، عشق دست در گردن حزن به بدنبال حسن رفتند (سهروردی، ۱۳۸۷، ۲۷۰). به اعتقاد سهروردی محبت و قهر در تمام مراتب عالم هستی جاری است. حتی عالم جسمانی (جمادات و برازخ) نیز در حد درجه وجودی خویش بهره‌ای از محبت دارند (سرویان و فرضی، ۱۳۹۶، ۱۲۵). اهل ملکوت پادشاهی خود را به عشق تسلیم کردند و جمله روی به درگاه حسن نهادند. عشق نزد زلیخا رفت و گریبان او را گرفت و به تماشای یوسف رفتند (سهروردی، ۱۳۸۷، ۹-۱۰). عشق راه به مصر گرفت (سهروردی، ۱۳۸۷، ۲۷۳). عشق خود را اهل روح آباد و صوفی مجرد معرفی می‌کند (سهروردی، ۱۳۸۷، ۲۷۵). روح آباد در منظومه اشراقی، عالم عقل است؛ البته که آب زندگانی نیز معرفی شده (کمالی‌زاده، ۱۳۹۲، ۱۵۹)؛ اما در طریق رسیدن به حسن حتماً باید از راه عشق وارد شد و وصول به حسن ممکن نشود مگر بواسطه عشق و عشق هر کس را به خود راه ندهد (کمالی‌زاده، ۱۳۹۲، ۱۲). پس عشق، یگانه راه ورود به حُسن است که البته هرکس به این مرحله از عشق نمی‌رسد.

پس از این است که تمام حواس ظاهر و باطن باید در جای خود قرار گیرند تا عشق به عقل صدمه نزند. عشق در این مرحله به قلب فرود می‌آید و قصد درگاه حسن می‌نماید. پس این عشق است که طالب را به مطلوب می‌رساند (کمالی‌زاده، ۱۳۹۲، ۱۲-۱۳). عشق

اگر جان را به عالم بقا می‌رساند تن را به عالم فنا می‌برد (کمالی‌زاده، ۱۳۹۲، ۱۷). این امر مبین آن است شدت عشق در معنویت است و هر از مادیت دور شویم به سمت عالم معنا، عشق شدیدتر می‌شود. تا آنجا که:

عقل که باشد کنون که عشق خرامید صبر که باشد کنون چو کار برآمد

(کمالی‌زاده، ۱۳۹۲، ۲۰).

سهروردی پس از بیان داستان عشق، به توضیح مقصود خود پرداخته و هر موجود روحانی و جسمانی را طالب حسن و زیبایی می‌داند. وی عشق را مقدمه رسیدن به آن هدف والا دانسته و معتقد است: «بدان که از جمله نام‌های حسن یکی جمال است و یکی کمال و در خیر آورده‌اند که «ان الله تعالی جمیل یحب الجمال» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱۰، ۱۷۹) و هر چه موجوداند از روحانی و جسمانی طالب کمال‌اند... و به حسن که مطلوب همه است دشوار می‌توان رسیدن؛ زیرا که وصول به حسن ممکن نشود الا به واسطه عشق و عشق هر کسی را به خود راه ندهد... و اگر وقتی نشان کسی یابد که مستحق آن سعادت بود، حزن را بفرستد که وکیل درست تا خانه پاک کند و کسی را در خانه نگذارد... و آن گاه عشق باید پیرامن خانه بگردد و تماشای همه بکند و در حجره دل فرو آید، بعضی را خراب کند و بعضی را عمارت کند» (سهروردی، ۱۳۸۰، ج ۳، ۲۸۴-۲۸۵). وی به کسانی که قصد عشق حقیقی را دارند سفارش می‌کند که خود را برای آن مقام آماده کرده و منازل و مراتب عاشقان را بشناسند. وی در پایان این بخش به شعری اشاره می‌کند که طالب عشق با دور شدن از عشق مجازی و رسیدن به عشق حقیقی، به خدمت استادی خواهد رسید که وظایف بعدی خود را از او خواهد آموخت.

سودای میان تهی ز سر بیرون کن از نار بکاه و در نیاز افزون کن

استاد تو عشق است چون آنجا برسی او خود به زبان گوید چون کن

(سهروردی، ۱۳۸۰، ج ۳، ۲۸۶)

یعنی در نهایت، عشق می‌تواند از عقل هم فراتر رود در شناخت معشوق. البته که عشق، بنده‌ای است خانه زاد که در شهرستان ازل پرورنده شده است (سهروردی، ۱۳۸۰، ج ۳، ۲۸۹).

۳. تطبیق دو رساله

افلاطون در تبیین مراتب عشق، از قوس صعود آغاز می‌کند. عموماً نحوه بحث‌های او چنین است که از امور حسی و مادی آغاز و پس از طی طریق به عالم مثل و عقل می‌رسد؛ اما سهروردی عکس او عمل نموده و اصولاً او از قول نزول آغاز می‌کند همان‌گونه که در حکمه‌الاشراق نیز در تبیین سلسله مراتب انوار از نور الانوار آغاز کرده است. افلاطون اولین مرتبه عشق‌ورزی را درک عشق توسط عشق انسان به انسان می‌داند؛ یعنی یک امر جسمانی؛ ولی سهروردی در بدو رساله می‌گوید عالی‌ترین مرتبه عشق، قرب به حسن است. حسن برادر بزرگ‌تر است یعنی ارج بیشتری نسبت به عشق دارد. در نگاه شیخ اشراق، حتی حزن هم که مرتبه قبلی عشق می‌باشد، زمینه ساز رسیدن به مرتبه غائی عشق خواهد بود که جایگاه عشق، سلطنت اهل ملکوت است.

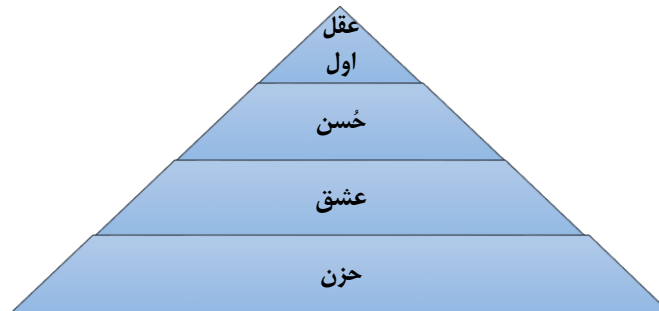
در مرحله دوم، افلاطون جسم مطلق را معرفی می‌کند و نتیجه می‌گیرد پس از اینکه انسان عشق را ادراک کرد مرحله‌ای است که عشق به مطلق جسم نام دارد. یعنی مرتبه قبل، عشق به یک چیز جسمانی به مثابه یک جزء بوده و اکنون مطلق جسم به عنوان یک کلی. سهروردی معتقد است که پس از خلقت انسان، عقل نزد او رفت و میان عقل و عشق جدایی افتاد.

مرحله سوم افلاطون، جستجوی عشق به مثابه امر غیر مادی می‌باشد؛ اما مرتبه سوم نزد سهروردی، عشق به شخص واحد و فرد انسانی است؛ زلیخا، عاشق است و عشق همراه او و معشوق نیز یوسف. میان حسن و عشق در این مرحله جدایی قرار گرفته؛ اما عشق در طریق رسیدن به نیکی و حسن راهی دیار او می‌شود.

چهارمین مرتبه نزد افلاطون، عشق‌ورزی به قوانین و آداب است. برای سهروردی مرحله بعدی عشق، توجه و نیل به حسن است. البته عشق همیشه به حسن توجه دارد؛ اما منظور در اینجا توجه خاص است به حسن که سبب پایان سرگستگی در جستجوی راه کمال می‌شود.

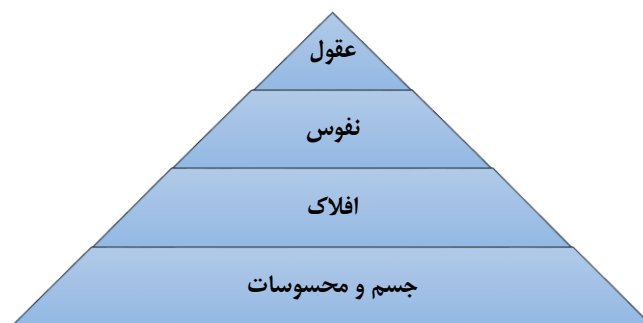
افلاطون در مرتبه پنجم، عشق به دانش‌ها را جای می‌دهد و زیبایی را در آنها می‌یابد. این مرتبه از عشق‌ورزی نزد سهروردی، ابتدای مسیر سعادت حقیقی است. البته عشق، هرکسی را لایق نمی‌داند و به هر کسی وارد نمی‌شود. برای رسیدن به عشق، ابتدا حزن وارد می‌شود و سپس عشق تا اینکه راه رسیدن به سعادت که نصیب هر کس نشود هموار گردد.

مرحله ششم، آخرین و والاترین مرحله نزد افلاطون است که عشق به زیبایی مطلق و درک این زیبایی می‌باشد. این مرحله نزد سهروردی بسیار خطیر است. تمام حواس ظاهر و باطن باید در جای خود دقیق به کار گرفته شوند تا عشق به عقل آسیب نرساند. سهروردی مرحله‌ای دیگر نیز در عشق‌ورزی خود قائل است. عشق در این مرحله به جایگاه حقیقی خود که قلب انسان است می‌رسد. البته پس از اینکه با عقل به تعامل پرداختند. اینجاست که طالب به مطلوب می‌رسد با جهدی مستمر. در نهایت این مرتبه، عشق اوج می‌گیرد و حتی عقل در برابر او ناچیز می‌نماید.

نمودار ۱. جایگاه عشق در سلسله مراتب عشق‌ورزی سهروردی؛ مأخذ: نگارندگان.

در شهر مطلوب سهروردی، محور اصلی بر عشق است و عشق‌ورزی و این عشق است که سبب ترفیع است در قوس صعود و دلیل فیض است در قوس نزول.

نمودار ۲. سلسله مراتب عشق‌ورزی در شهر مطلوب سهروردی؛ مأخذ: نگارندگان.

با توجه به موارد یافت و تبیین شده در جهت نیل به هدف کاربردی نیز می‌توان بیان داشت که در بدو امر، شهروندان متوجه این امر خواهند گشت که عشق در خور توجه است و دارای سلسله مراتب و می‌توان از عشقی دانی به وصلی عالی رسید. اولاً در جنبه زیستی باید گفت عشق می‌تواند سبب پویایی اجتماع در جهت رسیدن به جامعه مطلوب و شکوفایی روابط میان فردی گردد. ثانياً در سیر معنوی می‌توان مشاهده نمود که نباید از عشق پروا داشت؛ زیرا هر مرتبه از آن می‌تواند سبب صعود گردد و تا پله اول نباشد، عوج و عروج میسر نخواهد گشت.

نتیجه

افلاطون عشق و عشق‌ورزی را از جسم و جسمانی آغاز می‌کند تا برای انسان قابل درک شود و سپس به امور عالی آن می‌پردازد؛ اما سهروردی عشق را بدیهی می‌داند لذا از جایگاه عالی شروع و به شرح تا جایگاه دانی‌اش مشغول می‌شود. در نهایت، می‌توان نتیجه گرفت که اشتراکات زیادی میان اندیشه سهروردی و افلاطون در باب عشق و عشق‌ورزی در شهر مطلوب آنها موجود است. شهر مطلوب آنها شباهت‌ها و تفاوت‌هایی به شرح ذیل دارد. تشابهات عشق‌ورزی آنان عبارتند از:

- هر دو حکیم، برای عشق سلسله مراتب قائل‌اند.
- عشق، واسطه میان انسان و خداوند است.
- عشق بدنبال حُسن و نیکی است.
- عشق یعنی نیاز.
- معشوق دارای نماد انسانی است در اندیشه افلاطون، دیون و در سهروردی، یوسف مظهر معشوق زمینی‌اند.
- عشق سیری دارد از عالم جسم به عالم مجرد.
- عشق نیروی حرکت است.

اما تفاوت نگاه دو اندیشمند در این است که:

- افلاطون عشق را بالاترین مرتبه می‌داند؛ اما سهروردی با وجود اینکه عشق را مرتبه‌ای اعلی می‌داند. نگاه اصلی او به حسن است که از طریق عشق کسب می‌شود تا به مرتبه اعلی عقل نیل شود.
- در دیدگاه سهروردی عشق از عقل ناشی شده؛ اما افلاطون عشق را فرزند الهه و دارای شخصیتی فانی-غیرفانی می‌داند.
- در تبیین، افلاطون ادراک مراتب عشق را برای عموم آزاد می‌داند؛ اما سهروردی این امر را مشروط به نزول عشق می‌داند. یعنی نگاه افلاطون از پایین به بالاست و صعودی است؛ اما نگاه سهروردی نگاه فیض و از بالا به پایین.
- عشق در نگاه افلاطون، جوان‌ترین خدایان است؛ یعنی مرتبه پائینی در عالم غیرجسمانی؛ اما سهروردی مرتبه‌ای شریف نزد عقل اول برای او قائل است که ندرتا توسط خواص می‌تواند از آن نیز عبور کند و مقرب خداوند گردد.
- افلاطون عشق را نه خیر مطلق می‌داند نه شر مطلق، بلکه امری بینابینی می‌شمرد؛ اما سهروردی عشق را خیر محض و سبب کمال.
- سهروردی عشق را به کمک حزن، مبدأ پیدایش آسمان و زمین می‌داند؛ اما افلاطون برای هرکدام از آنها و اجزایشان، الهه و خالق مجزا قائل است.
- عشق در نگاه سهروردی امری است ازلی؛ اما افلاطون آن را ازلی نمی‌داند.

در مورد هدف کاربردی نیز روشن گشت که آحاد جامعه کنونی نیز با توجه به موارد یاد شده در مسئله عشق‌ورزی با توجه به روحيات و رویکرد فردی-اجتماعی خویش چه در جنبه اجتماعی و چه در جنبه شخصی، می‌توانند این مهم را در نظر بگیرند که عشق در جامعه از عشق به خویش آغاز می‌گردد و به عشق به همنوع می‌رسد و حتی می‌توان از آن نیز عبور کرد و به عشق اصیل و معرفت پروردگار در حد توان فردی نائل آمد. پس دیگر دوستی در جامعه و شهر مطلوب برای تمام شهروندان، خصوصاً برای جوانان دارای اهمیت است و این عشق است که می‌تواند راهگشای مردم باشد؛ اما در این میان باید به ویژگی‌های شخصی فرد توجه شود. چنانچه بیان شد، عشق در نگاه افلاطون، جوان‌ترین خدایان است و در نگاه سهروردی نیز مرتبه‌ای بس شریف دارد؛ لذا هم‌صنف جوانان است به لحاظ عشق بودن و هم نوع تمام افراد جامعه است به لحاظ همنشینی با عقل؛ پس از جامعه جدانشدنی است و برای رسیدن به جامعه مطلوب قطعاً باید مورد استفاده قرار گیرد. در نهایت اینکه جایگاه عشق والاست و مصاحبت با او سبب تعالی فردی و جمعی می‌گردد.

References

- Amir, L. B. (2001). Plato's theory of Love: Rationality as Passion. *Practical Philosophy*, 4(3), 6-14.
- Awani, G. (2004). *Existential Love in Transcendental Wisdom: A Collection of Articles by Mulla Sadra and Contemporary World Philosophy*, Sadra Islamic Wisdom Foundation Publications. (in Persian)
- Baldwin, A. & Hutton, S. (1996). *Platonism and the English Imagination*. Cambridge UP.
- Buchanan, S. (1978). *The Portable Plato*. Penguin.
- Burman, K. (2013). *Plato*, translated by M. H. Lotfi, Tarh-e No Publications in collaboration with Andisheh Network. (in Persian)
- Bhattacharya, T. (2017). How Not to Skip Class. In: *Social Reproduction Theory*. edited by T. Bhattacharya, pp. 68-93. Pluto Press.

- Copleston, F. (2012). *History of Philosophy*, Vol. 1, Translated by J. Mojtabavi, Elmi wa Farhangi Publications. (in Persian)
- Dekhoda, A. A. (2020). *Dictionary of Dekhoda*, Rozeneh Publishing House. (in Persian)
- Durant, W. (2013). *The Pleasures of Philosophy*, translated by A. ZaryabKhoi, Elmi wa Farhangi Publications. (in Persian)
- Ebrahimi Dinani, G. (2008). *The Radiance of Thought and Intuition in Sohrawardi's Philosophy*, Hekmat Publications. (in Persian)
- Elmi Sola, M. K. & Mohammadi Mohammadieh, Z. (2012). The connection between true love and absolute beauty from the point of view of Plato and Mulla Sadra, *Qobosat Quarterly*, 17(66), 81-53, (in Persian)
- Fraser, N. (2017). Crisis of Care? On the Social-Reproductive Contradictions of Contemporary Capitalism. In: *Social Reproduction Theory*, edited by T. Bhattacharya, pp. 21-36. Pluto Press.
- Gumpers, T. (1997). *Greek Thinkers*, translated by M. H. Lotfi, Kharazmi Publications. (in Persian)
- Hadot, P. (2002). *What is Ancient Philosophy*. Translated by M. Chase, the Belknap Press of Harvard University Press.
- Hall, C. R. (2016). "So This is Love" Translating Plato's Doctrine of Homoerotic Love into the Heteroerotic Relationships of the Greek Novel, *Thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the Degree of Bachelor of Arts with Honours in Classics, Department of History and Classics Bachelor of Arts with Honors, Acadia University*.
- Houman, M. (1970). *History of Philosophy*, Tahouri Library Publications. (in Persian)
- Ibn Sina, H. (1982). *Rasalay: Love Treatise*, translated by Z. Dorri, Markaz Publication. (in Persian)
- Kalhor, Z. & Mirzaei, H. (2017). The Difference between Sinic and Platonic Love Studies, *Journal of Islamic Philosophy and Kalam*, 51(1), 131-149. (in Persian)
- Kamalizadeh, T. (2012). *The Fundamentals of Judgment of Art and Beauty from Shahabuddin Suhrawardi's Point of View*, Matn Publications. (in Persian)
- Majlisi, M. B. (1983). *Bihar al-Anwar*, Vol. 10, Al-Wafa Institute. (in Persian)
- Magee, B. (2012). *Great Philosophers (Getting to know Western Philosophers)*, translated by L. Foulavand, Khwarazmi Publications. (in Persian)
- Mer, G. (2013). *Plato*, translated by F. Khansari, Institute of Hikmat and Philosophy of Iran. (in Persian)
- Moin, M. (2000). *Persian Dictionary*, Vol. 6, Amir Kabir Publications. (in Persian)
- Plato. (1997). *Complete Works*. Edited by J. M. Cooper, Hackett Publishing Company.
- Plato. (2008). *Five Treatises: Banquet*, translated by M. Sana'i, Hermes Publications. (in Persian)
- Plato. (2002). *The Complete Course of Plato's Works*, translated by M. H. Lotfi, Khwarazmi Publications. (in Persian)
- Plato. (1989). *Four Treatises: Phaedrus Treatise*, translated by M. Sana'i, Scientific and Cultural Publications. (in Persian)
- Pournamdarian, T. (2013). *Aql-e Sorkh: description and interpretation of Sohrawardi's symbolic tales*, Sokhan Publications. (in Persian)
- Saroyan, H. R. & Fadzi, A. (2016). Order of existence based on love and anger in the eyes of Suhrawardi and Mulla Sadra, *Pajooheshnameh Erfan*, 9(17), 107-129. (in Persian)
- Sohrawardi, SH. (2010). *The Collection of the Works of Sheikh Eshraq*, Vol. 1 Research Institute of Human Sciences and Cultural Studies. (in Persian)
- Sohrawardi, SH (2010). *Collection of the Works of Sheikh Ishraq*, Vol. 3, correction, revision and introduction: H. Nasr, Institute of Human Sciences and Cultural Studies. (in Persian)
- Sohrawardi, SH. (2009). *Mounes ul-Oshshaq or Fi Haqiqat ul-Eshq*, edited by H. Mofid, 3th edition, Mowla Publications. (in Persian)
- Suleiman, A. (2009). Plato: White and Non-white Love. *Kritike*, 3(1), 78-93.

- Uiorean, O. (2018). Love as an Instrument of Oppression: Plato's Symposium and Contemporary Gender Relations. *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies*, 11(25), 85-101.
- Yatharbi, Y. (1999). *The Philosophy of Mysticism*, Qom Theological Seminary Publications. (in Persian)